

Ένας στοχασμός για την Επανάσταση

Μην αμελήσετε.

Πάρτε μαζί σας νερό.

Το μέλλον μας έχει πολλή ξηρασία¹.

Δύσκολοι καιροί για την αριστερή, κριτική σκέψη. Καθώς το όραμα και το σχέδιο μιας ριζικής κοινωνικής αλλαγής παραμένουν έξω από τον ορίζοντα του συλλογικού φαντασιακού, καθώς οι ελπίδες που είχαν γεννηθεί μέσα στη δίνη της κρίσης διαψεύδονται οδυνηρά, καθώς η έρημος της παθητικής κοινωνικής δυσανεξίας απλώνεται, οι πηγές της έμπνευσης στερεύουν και τα πηγάδια δηλητηριάζονται. Είναι το σκηνικό της λεηλασίας του Παρελθόντος, της εργαλειακής χρήσης του από τους απολογητές του κοινωνικού status quo που με ευχαρίστηση καταδεικνύουν τις ολέθριες συνέπειες κάθε προσπάθειας –μάταιης έτσι κι αλλιώς– για την ανατροπή του.

Η προσέγγιση όσων διαδραματίστηκαν στην Ελλάδα της δεκαετίας του '40 δε θα μπορούσε να ξεφεύγει από τη γενική τάση. Αντίθετα, με δεδομένο το βάρος των γεγονότων και τις συνέπειές τους στη μακρά διάρκεια, δίνει ένα υπόδειγμα.

1. Μιχάλης Κατσαρός: «Κατά Σαδδουκαίων», στη συλλογή *Μείζονα ποιητικά*, εκδόσεις Τόπος, 2018.

Προφανώς η μεγάλη εκδοτική επιτυχία του γνωστού βιβλίου των Καλύβα – Μαραντζίδη *Εμφύλια πάθη*², όπως και η συνολική θορυβώδης παρουσία των συγγραφέων στη δημόσια σφαίρα δίνει συγκεκριμένη μορφή στο υπόδειγμα αυτό. Πρόκειται βέβαια για την ελληνική εκδοχή του διανοητικού ρεύματος που με το όνομα Αναθεωρητική Ιστορία και με ηγετική φυσιογνωμία τον καθηγητή Ερνστ Νόλτε³ προώθησε μια (επαν)ερμηνεία της ιστορίας του εικοστού αιώνα σύμφωνα με την οποία οι τραγωδίες που τον σημάδεψαν έχουν τη ρίζα τους στην επαναστατική μπολσεβίκικη πρόκληση του 1917 που κινητοποίησε τα αμυντικά αντανάκλαστικά ορισμένων ευρωπαϊκών κοινωνικοπολιτικών δυνάμεων⁴. Η άποψη αυτή –μεταφορά στο πεδίο της Ιστορίας του σχήματος κατά το οποίο η ρίζα των οικονομικών προβλημάτων είναι το κόστος της εργασίας– προκάλεσε βέβαια μεγάλες αντιδράσεις που δεν εξαντλήθηκαν στο πλαίσιο της γνωστής «διαμάχης των ιστορικών». Από τις παρεμβάσεις στη σχετική συζήτηση που κινήθηκαν σε αριστερή κατεύθυνση και σε υψηλό επίπεδο σημειώνουμε εκείνες του Enzo Traverso⁵ καθώς και τις επεξεργασίες που περιλαμβάνονται στον συλλογικό τόμο *Ιστορία και Επανάσταση* που πρόσφατα εκδόθηκε και στην ελληνική γλώσσα⁶.

Ακολουθώντας κατά πόδας τον Νόλτε και τη σχολή του, οι εγχώριοι αναθεωρητές ιστορικοί δε δυσκολεύτηκαν να

2. Στάθης Ν. Καλύβας, Νίκος Μαραντζίδης: *Εμφύλια πάθη*. 23 + 2 νέες ερωτήσεις και απαντήσεις για τον *Εμφύλιο*, Μεταίχιμο, 2015.

3. Ας μην αδικήσουμε τον Φρανσουά Φυρέ που με τις εργασίες του για τη Γαλλική Επανάσταση συμπρωταγωνίστησε με τον Νόλτε στη συγκρότηση του ρεύματος αυτού.

4. Ερνστ Νόλτε: *Ο ευρωπαϊκός εμφύλιος πόλεμος 1917-1945*, πρώτη έκδοση 1997, ελληνική έκδοση: Τροπή, 2015.

5. Enzo Traverso: *Οι ρίζες της ναζιστικής βίας*, εκδόσεις Εικοστού Πρώτου, 2013. *Η Ιστορία ως πεδίο μάχης*, εκδόσεις Εικοστού Πρώτου, 2015.

6. Mike Haynes & Jim Wolfreys (επιμ.), *Ιστορία και Επανάσταση*, Angelus Novus, 2018.

συγκροτήσουν το δικό τους ερμηνευτικό σχήμα σχετικά με την ταραγμένη δεκαετία του '40. Ο πυρήνας της θέσης τους, το βασικό ερμηνευτικό κλειδί που προτείνουν είναι απλό και εύληπτο: *Η βία της ΕΑΜικής πλευράς, προϊόν της επαναστατικής τριτοδιεθνιστικής κουλτούρας του ΚΚΕ και των απόκρυφων σχεδιασμών του για την κατάληψη της εξουσίας, ήταν ο καταλυτικός παράγοντας για τη δημιουργία εκείνων των αντισυσπειρώσεων που οδήγησαν στην εκτεταμένη συνεργασία με τους κατακτητές, στις ένοπλες αντιπαραθέσεις ανάμεσα στις αντιστασιακές οργανώσεις και τελικά στη γενίκευση της εμφύλιας σύγκρουσης.* Επιλέγουμε μια, χαρακτηριστική μέσα στην υποτιθέμενη αφέλειά της, διατύπωση ενός από τους ακόλουθους των Καλύβα-Μαραντζίδη:

Τι έπαθαν οι αποκαλούμενοι τότε «εθνικιστές» και από την άνοιξη του 1945 άρχισαν να καταδιώκουν τους αριστερούς; Ομαδική παράκρουση; Προφανώς όχι. Άρα κάτι έγινε πιο μπροστά. Τότε που οι θύτες και οι διώκτες του 1945 ήταν θύματα της εξουσίας και κυριαρχίας των κομμουνιστών⁷.

Απλά πράγματα... που μάλιστα μπορούν να τεκμηριωθούν με πληθώρα πραγματολογικών δεδομένων. Κρίμα που ο ευφυής συγγραφέας δεν επεκτείνει τη διερώτησή του σχετικά με την «ομαδική παράκρουση» που κυριέυσε την εαμική πλευρά το 1943-1944.

Ποιο είναι όμως το σχήμα που επιδιώκουν να αποδομήσουν αυτοί οι αναθεωρητές ιστορικοί;

Στο αφήγημα αυτό –που συγκροτείται μεταπολιτευτικά και στην περίοδο 1981-1985 σχεδόν θα ενσωματωθεί στον επίσημο κρατικό λόγο– δεσπόζουν, κατά τη γνώμη μας, οι παρακάτω παραδοχές:

7. Σάκης Μουμτζής: *Η κόκκινη βία 1943-1946*, Επίκεντρο, 2013.

- i. Όσα συμβαίνουν στην Ελλάδα, στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '40, περιγράφονται συμπεριληπτικά, με απόλυτα ικανοποιητικό τρόπο, από τον όρο Εθνική Αντίσταση. Πρόκειται για ένα μεγάλο εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα, με πρωταγωνιστή την Αριστερά που έφερε τον ενωμένο λαό αντιμέτωπο με τους φασίστες κατακτητές και τους ελάχιστους άθλιους προδότες συνεργάτες τους. Η μεγαλοαστική τάξη, απούσα από το κίνημα αυτό, επιδόθηκε με την καθοδήγηση των Βρετανών, στη συστηματική διχαστική προσπάθεια υπονόμευσής του ώστε να εξασφαλίσει τη συνέχεια της κυριαρχίας της.
- ii. Η Εθνική Αντίσταση ήταν κίνημα νικηφόρο. Προς το τέλος της περιόδου, οι λαϊκές δυνάμεις είχαν εξασφαλίσει συντριπτικό πλεονέκτημα. Το ΕΑΜ είχε 1,5 εκατ. μέλη, ο ΕΛΑΣ κυριαρχούσε σχεδόν στο σύνολο της χώρας. Η τελική έκβαση του αγώνα ήταν αποτέλεσμα των πολλαπλών λαθών και ανεπαρκειών μιας ασυγχώρητης ηγεσίας.

Στο πλαίσιο της θεώρησης αυτής, το δίπολο Νίκη/Ήττα επικαλύπτεται από το αντίστοιχο: Εθνική-Λαϊκή Ενότητα/ Διχασμός και Εμφύλιος πόλεμος. Η επικάλυψη είναι ισχυρή και καθοριστική για τον τρόπο διαμόρφωσης της ατομικής και συλλογικής μνήμης και κατανόησης στην πλευρά της Αριστεράς.

Όποιος κι αν είναι ο «πυρήνας αληθείας» που περιέχει αυτή η θεώρηση, όσο σημαντικός κι αν υπήρξε ο ρόλος της στη συγκρότηση της αριστερής ταυτότητας σε δύσκολες εποχές, είναι σήμερα απόλυτη ανάγκη να αντικρίσουμε τις προβληματικές όψεις του. Η κατασκευή δεν αντέχει το βάρος των ιστορικών γεγονότων, πρώτα απ' όλα την κλιμάκωση, από το δεύτερο μισό του 1943, της εμφύλιας σύγκρουσης με πλήθος ανθρώπων να εμφανίζονται έτοιμοι να πάρουν όπλα από τους

Γερμανούς και να συνεργαστούν μαζί τους, ένα πλήθος που μεγαλώνει όσο η έκβαση του πολέμου ξεκαθαρίζει για όλους και η απελευθέρωση εμφανίζεται άμεσα επικείμενη. Είναι ακριβώς αυτό το χάσμα του κυρίαρχου αριστερού αφηγήματος από το οποίο αρπάζονται οι αναθεωρητές ιστορικοί για να οικοδομήσουν τα δικά τους σχήματα.

Η Αριστερά λοιπόν έχει πολύ σοβαρούς λόγους για να σταθεί με μεγαλύτερη προσοχή απέναντι στην πρόκληση της αναθεωρητικής ιστορίας και να μην αρκестεί στην ανασκευή των ανακριβειών και την αποκάλυψη της ψευτιάς. Δε θα έπρεπε να έχουμε ανάγκη τη συνδρομή των Καλύβα – Μαραντζίδη και λοιπών για να κατανοήσουμε τη βαθύτητα διχαστική και συγκρουσιακή φύση του φαινομένου που ονομάστηκε –ακολουθώντας τον ευρωπαϊκό κανόνα– Εθνική Αντίσταση. Η άποψη που προσπαθεί να υποστηρίξει αυτή η εργασία, χωρίς βέβαια να διεκδικεί καμιά πρωτοτυπία, είναι συνοπτικά η παρακάτω:

- i. Στο σκηνικό του πολέμου και της κατοχής, μέσα από την αντιστασιακή μήτρα ξεπηδά, από την άνοιξη του 1943, μια επαναστατική διαδικασία που γρήγορα απλώνεται και βαθαίνει. Ισχυρός βραχίονας της διαδικασίας αυτής είναι βέβαια ο ΕΛΑΣ, στα βουνά της Ελεύθερης Ελλάδας. Λίκνο όμως και πρωταρχική πηγή δύναμης της επανάστασης είναι η μεγάλη πόλη και μάλιστα ο προσφυγικός συνοικισμός μέσα σ' αυτήν. Από εδώ εκπέμπονται τα αλλεπάλληλα σεισμικά κύματα που, φτάνοντας στα βουνά των ανταρτών και συναντώντας εκεί την ξεχασμένη αγροτική κοινότητα, το σύστοιχο του προσφυγικού συνοικισμού, ενισχύονται και ανακλώνται για να επιστρέψουν στην εστία τους, ανατροφοδοτώντας τη συνολική διαδικασία.
- ii. Μέσα σε λίγα μόλις χρόνια, από το '22 και μετά, τα πλατιά λαϊκά στρώματα θα φορτωθούν όλο το κα-

ταθλιπτικό βάρος μιας τεράστιας, συμπυκνωμένης εμπειρίας. Ο φριχτός ξεριζωμός, ο τραχύς αγώνας για την επιβίωση, η δημιουργία ισχυρών κοινοτικών δεσμών μέσα στους συνοικισμούς, η βίαιη περιπέτεια του Μεσοπολέμου, τα βιώματα του ελληνοϊταλικού πολέμου, της ήττας, της υποδούλωσης και της κατάρρευσης του κράτους, η κατακλυσμιαία εμπειρία της εξαθλίωσης και του λιμού τον τραγικό χειμώνα του 1941-1942, η αίσθηση της εγκατάλειψης από άρχοντες και βασιλιάδες, η τεράστια κοινωνική πόλωση μέσα στις συνθήκες της Κατοχής, όλα τούτα σωρεύουν ένα τεράστιο εύφλεκτο υλικό που όταν συναντήσει τα πρώτα σκιρτήματα της αντιστασιακής δράσης, θα προκαλέσει μια έκρηξη ελπίδας, μια πλησμονή ελπίδας, την ακλόνητη πεποίθηση ότι το μεταπολεμικό μέλλον δε θα μοιάζει με το προπολεμικό παρελθόν. Αυτή η θολή αλλά πανίσχυρη ελπίδα εκφράστηκε μέσα από το στόχο-σύνθημα ΛΑΟΚΡΑΤΙΑ!

- iii. Σήμαιναν όλα τούτα συνειδησιακές ανασυγκροτήσεις, αποφάσεις και νέες εντάξεις, σε μαζικό επίπεδο. Πάνω απ' όλα οδηγούσαν στη ρήξη των δεσμών της συνήθειας και των ιεραρχικών σχέσεων στη βάση των οποίων οργανωνόταν η καθημερινή ζωή των απλών ανθρώπων. Τι σήμαινε αλήθεια η απόφαση να «οργανωθεί» για τον εργάτη που έβλεπε το μισπτό αφεντικό να πλουτίζει συνεργαζόμενο με τους κατακτητές; Τι σήμαινε για τον αγρότη, δεμένο στο μικροσκοπικό του κλήρο, με τη θηλιά των χρεών στο λαιμό και περιφρονημένο από τους πάντες, η επιλογή «να ανέβει αντάρτης»; Τι σήμαινε για τη νέα κοπέλα «να βγει από το σπίτι» για να πάει στην ΕΠΟΝ;

Ναι, πρόκειται για μια μεγάλη Επανάσταση. Ας μη διακήρυξε ποτέ το πρόγραμμά της, ας μην προβλήθηκε ως τέτοια από τους ίδιους τους ηγέτες και πρωταγωνιστές της, ας μην ταιριάζει η φυσιογνωμία και η εικονογραφία της με τα αρχετυπικά πρότυπα των επαναστατών.

Η Ελληνική Επανάσταση, δίπλα στη Ρώσικη και την Ισπανική είναι η τρίτη μεγάλη έφοδος στον ουρανό του ευρωπαϊκού εικοστού αιώνα. Αυτές τις θέσεις θα προσπαθήσουμε, στο μέτρο του δυνατού, να στηρίξουμε στη συνέχεια.

Είναι, θεωρούμε, προφανές ότι η αναθεωρητική προσπάθεια Καλύβα – Μαραντζίδη και λοιπών δε γίνεται «προς χάριν της ιστορικής αλήθειας», δε στοχεύει απλά στην κατεδάφιση κατεστημένων μύθων. Το κοινωνικά συγκρουσιακό δυναμικό του εαμικού αντιστασιακού κινήματος είναι δεδομένο και για τους αναθεωρητές ιστορικούς. Αποτελεί γι' αυτούς τη «σκοτεινή πλευρά» της Ιστορίας και πρέπει να αποκτήσει αρνητικό αξιακό πρόσημο αφού ζούμε στον «καλύτερο δυνατό κόσμο». Ας δώσουμε το λόγο στους ίδιους, για να διατυπώσουν αυτό που, κατά τη γνώμη μας, αποτελεί τον πυρήνα της άποψής τους:

Ένα κρίσιμο ερώτημα είναι αν η Αντίσταση τελικά ωφέλησε ή έβλαψε τη χώρα... Αναμφισβήτητα το μεγαλύτερο όφελος της Αντίστασης καταγράφεται στο συμβολικό επίπεδο.

Το γεγονός ότι η Ελλάδα κατάφερε να συνεχίσει τον αγώνα μετά την ήττα του 1941 αποτελεί στοιχείο εθνικής υπερφάνειας και τιμής. Η ύπαρξη της εξόριστης κυβέρνησης στη διάρκεια του πολέμου έδωσε στη χώρα διπλωματική και θεσμική συνέχεια, καθιστώντας τη μέρος του συμμαχικού κόσμου και επιτρέποντάς της να σταθεί δίπλα στους νικητές μετά το τέλος του πολέμου.

Από την άλλη η αντίσταση στο εσωτερικό ενίσχυσε το ηθικό των Ελλήνων σε δύσκολες στιγμές και τροφοδότησε με καινούριες αξίες τη νέα γενιά...

Στην οπτική αυτή, οι ελληνικές αντιστάσεις στο σύνολό τους, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, δεξιά και αριστερά, ένοπλα και ειρηνικά, πολιτικά και «απολιτικά», κληροδότησαν στις μελλοντικές γενιές σημαντικές αξίες που λειτουργούν ως ηθικά σημεία αναφοράς στη συλλογική συνείδηση του ελληνικού έθνους.

Στρατιωτικά και επιχειρησιακά όμως επιβάλλεται να είμαστε περισσότερο συγκρατημένοι. Ακόμα και οι ιστορικοί εκείνοι που έχουν εκθειάσει τη σημασία της δράσης του ΕΛΑΣ αναγνωρίζουν ότι η ένοπλη αντίσταση δεν έπαιξε τον καθοριστικό ρόλο που συχνά της αποδίδεται. Παράδχονται, για παράδειγμα, ότι «η στρατηγική σημασία της γέφυρας του Γοργοποτάμου ήταν περίπου ασήμαντη. Η επίδρασή της στον πόλεμο της Βόρειας Αφρικής, ακόμη και αν υποθέσουμε ότι στρατιωτικά εφόδια για τις εκεί δυνάμεις του Άξονα περνούσαν ποτέ από τη γραμμή αυτή, δεν μπορούσε να είναι πραγματική» και εντέλει ομολογούν ότι «στην τελική έκβαση του πολέμου, το ειδικό βάρος της ελληνικής Αντίστασης, του ΕΛΑΣ, ελάχιστα καθοριστικό ήταν». Οι λίγες χιλιάδες γερμανικές απώλειες, αποτέλεσμα κυρίως της αντάρτικης δράσης τους τελευταίους μήνες της Κατοχής, όταν σχεδόν όλα είχαν κριθεί στα βασικά μέτωπα του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, δεν αποτέλεσαν ουσιαστική προσφορά και με κανέναν τρόπο δεν ισοσκελίζουν, ούτε καν πλησιάζουν σε απόσταση, τις ελληνικές απώλειες: μόνο τον τελευταίο χρόνο της Κατοχής οι Γερμανοί υπολόγισαν πως είχαν σκοτώσει σε «μάχη» ή σε αντίποινα περισσότερους από 18.000 Έλληνες, στην πλειονότητά τους αμάχους, ενώ οι νεκροί από γερμανικής πλευράς υπολογίστηκαν μεταξύ 2-4.000. Οι ζημιές στις υποδομές της χώρας υπήρξαν τεράστιες και πολλές προκλήθηκαν από την ίδια την Αντίσταση. Η χώρα εξάλλου δεν απελευθερώθηκε χάρη στην Αντίσταση, όπως συχνά λέγεται. Οι Γερμανοί αποχώρησαν μόνο όταν έγινε σαφές ότι αν

παρέμεναν κι άλλο θα τους απέκοπταν οι προελαύνοντες Σοβιετικοί. Το γεγονός μάλιστα ότι η Κρήτη απελευθερώθηκε πλήρως στο τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, παρά το ότι η αντίσταση εκεί υπήρξε ιδιαίτερα δραστήρια, δεν είναι διόλου τυχαίο. Επιπλέον, και αντίθετα πάλι με ό,τι πιστεύεται από πολλούς, ιδιαίτερα η ένοπλη αντίσταση ενίσχυσε τη συνεργασία με τους κατακτητές αντί να την περιορίσει και ταυτίστηκε με έναν εμφύλιο πόλεμο που οδήγησε σε νέες μεταπολεμικές εμφύλιες συγκρούσεις, ενώ υπονόμεισε την πολιτική και οικονομική ανόρθωση της χώρας και δηλητηρίασε την πολιτική ζωή για δεκαετίες. [σ.σ. πες το και μας έσκασες!] Την πραγματικότητα αυτή δεν μπορούμε να την αρνηθούμε παρά μόνο αν επιλέξουμε την αγιογραφία έναντι της ιστορίας⁸.

Νηφάλιος και νοικοκυρεμένος απολογισμός! Τι κρίμα που δεν βρεθήκαμε... ας πούμε, στη Δανία⁹. Κι εκεί υπήρξε Κατοχή και Αντίσταση. Όμως αυτή δεν έβλαψε την κρατική υπόσταση και τις υποδομές της χώρας, δεν κατέγραψε αρνητικό ισοζύγιο στις ανθρώπινες απώλειες και κυρίως δεν υπονόμεισε την κοινωνική ειρήνη, δεν δίχασε το λαό. Εδώ όμως...

Σε κάθε περίπτωση, ένας ουσιαστικός αντίλογος στο εγχείρημα του εγχώριου ιστορικού αναθεωρητισμού δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μας, να επικεντρώνει μόνο στην ανασκευή ανακριβειών και στην αποκάλυψη ψεμάτων¹⁰

8. Στάθης Ν. Καλύβας, Νίκος Μαραντζίδης, ό.π., σελ. 128-131.

9. Για την κατοχική πραγματικότητα της Δανίας, του αντιδιαμετρικού, κατά μια έννοια, της Ελλάδας, βλέπε: Mark Mazower: *Η αυτοκρατορία του Χίτλερ*, Αλεξάνδρεια, 2009, σελ. 236 -242, 266-7, 365, 485, 509, 517.

10. Σε αυτή την κατεύθυνση κινείται βέβαια η έκδοση του Τμήματος Ιστορίας της ΚΕ του ΚΚΕ: *23+ παθιασμένα ψέματα για τον ένοπλο λαϊκό αγώνα 1941-1949*, Σύγχρονη Εποχή, Ιούλης 2016. Δυστυχώς μια ουσιαστική συζήτηση για τα προβλήματα της Επανάστασης δεν είναι στις δυνατότητες και κυρίως στις επιθυμίες του κόμματος που ήταν επικεφαλής της στο παρελθόν και που την ευαγγελίζεται για το μέλλον.

αλλά πρέπει να στοχεύει τον πυρήνα της αναθεωρητικής λογικής. Αυτός είναι, κατά τη γνώμη μας, η θεώρηση των δρώντων υποκειμένων, των αγωνιστών εκείνης της Επανάστασης ως παθητικών ενεργούμενων, σαγηνευμένων ή τρομοκρατημένων από ένα πανίσχυρο, πανταχού παρόν, με ενιαία και αμετάβλητη θέληση κόμμα. Είναι εύκολο βέβαια να παρατεθεί μια πληθώρα γεγονотоλογικών αναφορών και αρχειακών πηγών που φαίνεται να στηρίζουν τη θεώρηση αυτή. Πώς όμως μπορεί να ερμηνεύσει λογικά το γεγονός ότι ένα τέτοιο κόμμα, ξεκινώντας το καλοκαίρι του 1941 από μια κατάσταση έσχατης αδυναμίας και αποδιοργάνωσης κατάφερε μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα να αποκτήσει αυτήν την τόσο μεγάλη δύναμη; Σε τελική ανάλυση: τι ήταν αυτό που βάραινε περισσότερο στις αποφάσεις και τις στάσεις των ανθρώπων, ο φόβος του ΕΛΑΣ και της ΟΠΛΑ ή η ελπίδα για μια καινούρια ζωή;

Παραπέρα: Αν οι δυνάμεις, υλικές και ηθικοπολιτικές, εκείνων των επαναστατών ήταν ανεπαρκείς απέναντι στο κολοσσιαίο εγχείρημα που αναλάμβαναν, ποιο είναι το περιεχόμενο του σημερινού κριτικού στοχασμού σχετικά με την ανεπάρκεια αυτή; Το μετεμφυλιακό και μεταπολιτευτικό αφήγημα της Αριστεράς περιείχε βέβαια πλήθος από «ηρωικά»-μυθολογικά στοιχεία, στο σύνολό του όμως απέπνεε ένα ισχυρό ανορθωτικό μήνυμα, σε δύσκολες μάλιστα εποχές. Η σούπα που προσφέρουν οι σύγχρονοι αναθεωρητές ιστορικοί, στο σερβίτσιο της επιστημοσύνης και της αντικειμενικότητας, προσφέρει μόνο τη χαύνωση της πεποίθησης ότι κάθε προσπάθεια ανάπτυξης του κόσμου είναι μάταιη και ολέθρια.

Ανατρέχουμε λοιπόν στο παρελθόν στην προσπάθεια να συγκροτήσουμε ένα στοχασμό για την Επανάσταση, για να δώσουμε σχήμα και μορφή σε μια έννοια που σήμερα διαρκώς θολώνει, αποκτώντας ένα σχεδόν υπερβατικό χαρακτήρα. Η κάθοδος της Επανάστασης από τον Ουρανό της υπερβατικής στερεοτυπίας στη Γη της πραγματικής κατάστασης, της δεδο-

μένης ιστορικής συγκυρίας, η «εκκοσμίκευσή» της¹¹ είναι ένα επιτακτικό καθήκον. Προσπαθούμε να ανταποκριθούμε στο καθήκον αυτό αναζητώντας τη βοήθεια της Ιστορίας, κίνηση αναγκαστική, στις σημερινές ιδιαίτερα δυσμενείς συνθήκες. Ακολουθώντας τον Βάλτερ Μπένγιαμιν, πιστεύουμε ότι η αναμνημόνευση των πτημένων και των αγώνων τους είναι ουσιαστικό στοιχείο της επαναστατικής σκέψης και πρακτικής.

Η αναμνημόνευση δεν είναι βέβαια λατρευτική πράξη και αγιογράφηση. Η ελληνική Επανάσταση θέτει, με το δικό της τρόπο, όλα τα προβλήματα που έθεσαν τα μεγάλα επαναστατικά κινήματα του παρελθόντος και έχουν σχέση με τη δυναμική της Εξουσίας. Ο στοχασμός πάνω στα προβλήματα αυτά δεν αφορά βέβαια μόνο την κατανόηση του παρελθόντος αλλά έχει μια αυτονόητη σημασία για το μέλλον.

11. Ντανιέλ Μπενουαϊντ: «Επαναστάσεις, μεγάλες, ακίνητες, αμίλτες», στο *Ιστορία και Επανάσταση*, επιμ. Μάικ Χέινς & Τζιμ Γούλφρις, Angelus Novus, 2018, σελ. 438.